

Порівняльно-правові дослідження

Συγκριτικὲς νομικὲς μελέτες

1. 2010

УКРАЇНСЬКО-ГРЕЦЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЮРИДИЧНИЙ ЖУРНАЛ
ΟΥΚΡΑΝΟ-ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Журнал виходить 2 рази на рік

У номері:

Ad fontes

Теорія і методологія порівняльного правознавства

**Порівняльно-правовий вимір міжнародного
та європейського права**

Порівняльне конституційне право

Порівняльне господарсько-процесуальне право

Порівняльне земельне право

Порівняльне кримінальне право

Порівняльні історико-правові дослідження

Порівняльна політологія

Наукова хроніка

Наші партнери

Анонс

ЗАСНОВНИКИ І ВИДАВЦІ:

Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

01601, м. Київ,
вул. Трьохсвятительська, 4,
тел. +38-044-279-73-96

Маріупольський державний університет

87500, м. Маріуполь,
пр-т Будівельників, 129а, кімн. 218

Українська асоціація порівняльного правознавства

01601, м. Київ,
вул. Трьохсвятительська, 4,
тел. +38-044-279-73-96

**громадяни Грецької Республіки Каракостас Іоанніс Константінос
і Калаврос Константінос Франгіскос**

*Україно-грецький міжнародний науковий юридичний журнал
«Порівняльно-правові дослідження»
включено до переліку фахових видань у галузі юридичних та політичних наук,
в яких можуть публікуватися результати дисертаційних досліджень
(Постанова Президії ВАК України від 18.01.2007 № 2-05/1 //
Бюлетень ВАК України. — 2007. — № 2.*

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 9986 від 23 червня 2005 року

*Рекомендовано до друку:
Вченою Радою Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України
Вченою Радою Маріупольського державного
університету*

МІЖНАРОДНА НАУКОВА РЕДАКЦІЙНА РАДА:

Автономов О.С. — д.ю.н., професор, завідувач сектора порівняльного правознавства Інституту держави і права РАН; **Банакас Е.** — професор, директор Інституту порівняльного права Університету Східної Англії; **Батлер В.Е.** — д.ю.н., академік Міжнародної академії порівняльного права, професор Пенсільванського університету; **Бойко Ю.П.** — д.політ.н., д.м.н., к.ю.н., к.е.н., професор Дипломатичної академії МЗС РФ; **Варга Ч.** — д.ю.н., професор, директор Інституту філософії права Католицького університету Угорщини; **Гриб В.В.** — к.ю.н., віце-президент, голова виконкому Російського союзу юристів, голова Правління видавничої групи «Юрист»; **Дроссос Я.** — професор юридичного факультету Афіньського національного університету; **Екзархопуло О.О.** — д.ю.н., професор юридичного факультету Санкт-Петербурзького державного університету; **Кламари́с Н.** — професор юридичного факультету Афіньського національного університету, заступник директора Інституту процесуальних досліджень, радник Прем'єр-міністра Греції; **Калаврос К.** — професор, декан юридичного факультету Фракійського університету імені Демокріта; **Капустін А.Я.** — д.ю.н., професор, декан юридичного факультету Російського університету дружби народів, віце-президент Асоціації юридичних вищих навчальних закладів; **Каракостас І.** — професор, проректор Афіньського національного університету імені Каподістрії; **Марченко М.М.** — д.ю.н., професор, завідувач кафедри теорії держави і права Московського державного університету імені М.В. Ломоносова, президент Асоціації юридичних вищих навчальних закладів; **Осакве К.** — д.ю.н., академік Міжнародної академії порівняльного права, професор Оксфордського та Стенфордського університетів; **Паксінос Д.** — президент Афіньського адвокатського союзу; **Попондопуло В.Ф.** — д.ю.н., професор, завідувач кафедри комерційного права юридичного факультету Санкт-Петербурзького державного університету; **Солдатос П.** — професор юридичного факультету Ліонського університету; **Старілов Ю.М.** — д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративного, муніципального та фінансового права Воронізького державного університету; **Тихомиров Ю.О.** — д.ю.н., професор, заслужений діяч науки Російської Федерації, член-кореспондент Міжнародної академії порівняльного права, перший заступник директора Інституту законодавства та порівняльного правознавства при уряді Російської Федерації; **Флогайтіс С.** — професор, директор Європейської організації публічного права; **Хаджиконстантинос К.** — професор, президент юридичного факультету Салонікського університету імені Арістотеля.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Шемшученко Ю.С. — головний редактор, д.ю.н., професор, академік НАН України, іноземний член РАН, член-кореспондент Міжнародної академії порівняльного права;

Баймуратов М.О. — заступник головного редактора, д.ю.н., професор, академік УАН;

Балабанов К.В. — д.політ.н., професор;

Бисага Ю.М. — д.ю.н., професор;

Бойко Ю.П. — д.політ.н., д.м.н., к.ю.н., к.е.н., професор;

Бортник О.О. — голова Міжнародного комітету по боротьбі з організованою злочинністю, корупцією та тероризмом;

Буроменський М.В. — д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрН України

Волошин Ю.О. — відповідальний редактор, к.ю.н., доцент;

Горбатенко В.П. — д.політ.н., професор;

Денисов В.Н. — д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрН України;

Копиленко О.Л. — д.ю.н., професор, академік НАПрН України, член-кореспондент НАН України;

Костенко О.М. — д.ю.н., професор, академік НАПрН України;

Костицький М.В. — д.ю.н., професор, академік НАПрН України

Кресін О.В. — відповідальний редактор, к.ю.н., член-кореспондент Міжнародної академії порівняльного права;

Кресіна І.О. — заступник головного редактора, д.політ.н., професор, член-кореспондент НАПрН України, академік УАПН;

Луць Л.А. — д.ю.н., професор;

Мартиненко П.Ф. — к.ю.н., професор;

Мироненко О.М. — д.ф.н., професор, член-кореспондент НАПрН України;

Муравйов В.І. — д.ю.н., професор;

Онiщенко Н.М. — д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрН України;

Скакун О.Ф. — д.ю.н., професор, академік НАПрН України;

Тихомиров О.Д. — д.ю.н., професор;

Шевченко Я.М. — д.ю.н., професор, академік НАПрН України;

Шкляр Л.С. — д.політ.н., професор.

Гавриленко Олександр Анатолійович,

кандидат історичних наук, доцент, професор кафедри теорії та історії держави і права

Харківського національного університету внутрішніх справ

Правове регулювання торговельних відносин у еллінських та генуезьких колоніях північного причорномор'я: діахронно-компаративне дослідження

На основі аналізу наративних джерел та пам'яток права, а також наукової літератури висвітлено особливості становлення торговельного права в античних державах та генуезьких колоніях Північного Причорномор'я.

Ключові слова: торговельне право, античні держави, генуезькі колонії.

Історія торговельного права сягає своїм корінням сивої давнини. Нині достовірно встановлено, що перші свідчення про правові норми, якими регулювалися торговельні відносини на території сучасної Південної України, з'явилися у другій половині I тис. до н.е. Спочатку це були норми права античних полісів Північного Причорномор'я (Ольвії, Херсонесу, Пантікапею, Тіри та ін.), більшість з яких засновувалися як торговельні факторії, пізніше — кримських колоній Візантії та Генуї, які виступали посередниками у торгівлі східних слов'ян з іншими народами Європи та Азії.

Зважаючи на те, що протягом останніх десятиліть торгівля та відносини, які виникають у зв'язку з нею, в Україні бурхливо розвиваються, проблеми генезису даної галузі права заслуговують на особливу увагу. Але цей напрям історико-правових досліджень досі становить майже суцільну лакуну.

Протягом майже усього періоду свого існування античні держави Північного Причорномор'я здійснювали активну внутрішню та зовнішню торгівлю. Один з відомих дослідників античних старожитностей Північного Причорномор'я Ю. А. Кулаковський ще на початку минулого століття зазначав: «Виникаючи як торгівельні факторії, грецькі поселення за сприятливих обставин перетворювалися на міста й організовувалися у своєму внутрішньому ладі за тим типом, за яким взагалі розвивалося

політичне життя греків... Деякі з них стали пунктами, в яких закінчувалися торгівельні шляхи, що виникали під їх впливом. Монетні знахідки видають нам сліди торговельного обміну, який існував колись, і ці сліди ведуть нас іноді дуже далеко: з Ольвії до Волині й далі. Місцевості нинішніх Київської, Полтавської та Харківської губерній перебували, безсумнівно, у торговельному обміні з узбережжям Понту. Багато століть тривав цей культурний вплив греків на народи півночі» [1, с. 94].

Певне уявлення про формування у північнопричорноморських полісах системи норм торговельного права дають наукові публікації В.В. Ла-тишева, С.О. Жебелюва, Е.І. Соломонік та ін., з інформацією про знахідки текстів лапідарних джерел права, різноманітних договорів майнового характеру [2, с. 45]. Окрім того, зважаючи на близькість правових систем «грецького світу», суттєву допомогу в адекватному висвітленні основних рис торговельного права Ольвії, Херсонесу, Тіри, Боспорського царства можуть дати й наративні матеріали, а також судові промови стародавніх ораторів.

У античних державах Північного Причорномор'я процедура укладання договорів торговельного характеру ще не набула докладного законодавчого опрацювання, хоча в ній вже можна виявити низку усталених суттєвих рис. Зокрема, підставою для їхнього виникнення вважалася угода сторін, що не вимагала особливих формальностей. Але найважливіші правочини укладалися зазвичай у письмовій формі [3, с. 138–139, 145]. Виконання договору могло забезпечуватися задатком. Якщо від виконання договору відмовлявся покупець, він втрачав свій задаток, продавець же був зобов'язаний повернути подвійну суму задатку.

Купівля-продаж, що вже за часів античності набула значного поширення у зв'язку із активним розвитком торгівлі у самих державах Північного Причорномор'я та із сусідніми країнами, посідала важливе місце у житті суспільства. З джерел відомо про широкомасштабні поставки боспорського зерна (пшениці, ячменю, проса) до материкової Греції, зокрема до Афін, а також до Малої Азії. Про це свідчить, зокрема, встановлена в афінській гавані Піреї мармурова плита з текстом укладеного у 347 р. до н.е. міжнародно-правового договору про торгівлю Афін з Боспорським царством і рельєфним зображенням синів боспорського царя Левкона I (389/8–349/8 рр. до н.е.) Спартока та Перісада, які називалися «хорошими мужами» за те, що «виявляють готовність піклуватися про відправку хліба афінському народові, так само, як піклувався їхній батько, і ревно служити у всьому, чого потребує (афінський) народ [4, с. 360–361].

Історичні джерела містять також низку свідчень щодо порушень норм торговельного права, які досить часто здійснювали не лише громадяни Ольвії, Херсонесу та інших північнопричорноморських держав, а й іноземці. Показово, що подібні справи розглядалися не тільки місцевими, а

й іноземними судами. У промові проти Форміона (Dem. XXXIV, 35), яка слухалася в Афінах, є свідчення про те, як афінський купець Лампід, зловживаючи правом ателії, обдурював боспорські органи влади. Узявши в Пантікапеї дозвіл на вивіз хліба до Афін та безмитність, прикриваючись іменем Афінської держави, він повіз зерно не до Афін, а до Аканфу, де й продав його з великою вигодою для себе. Ця спекуляція була тим більш вигідною, що Боспорське царство, яке у той час мало труднощі з хлібопостачанням, не могло повністю задовольнити усього попиту на хліб, і цар Перісад I, очевидно, дозволяв його вивіз виключно до Афін, з якими він був пов'язаний міжнародно-правовими зобов'язаннями щодо торгівлі [5, с. 135].

Здавна була відома в античних державах контрабанда товару. Текст Присяги херсонеситів (к. IV–поч. III ст. до н.е.) містить заборону громадянам вивозити «хліб з рівнини». Розглядаючи дану норму права, С. О. Жебелєв зазначав: «Категорична заборона звозити хліб з рівнини до будь-якого іншого, окрім Херсонесу, місця, наводить на роздуми, що траплялися випадки, коли хліб контрабандним шляхом звозився до Керкінітиди, Прекрасної гавані або іншого місця на західному березі півострова» [6, с. 233].

Ольвійським «Законом Каноба» (поч. IV ст. до н.е.) встановлювалася відповідальність за порушення правил здійснення торговельних операцій. Суб'єктом правопорушення у цьому випадку, очевидно, могла бути будь-яка особисто вільна фізична осудна особа, яка досягла повноліття і порушила настанову, вказану в диспозиції ст. 3 Закону: «Продавати ж та купувати усе на міські гроші, на мідь та срібло ольвіопольське». Цією ж статтею було визначено й санкцію: «...Хто ж продасть або купить на інші (гроші), буде позбавлений: продавець — того, що продасть, а покупець — ціни, за яку купить; стягувати будуть з тих, хто порушить у чомусь цю постанову, ті, що возьмуть на відкуп штрафи з порушників закону, переслідуючи їх у судовому порядку» [7, № 24].

У другій половині XIII ст. на північному узбережжі Чорного моря, зокрема в Криму, з'являються перші колонії Генуї. У 1266 р. генуезці домоглися від татар передачі Каффи (сучасна Феодосія). Пізніше їм вдалося закріпити за собою Чембало (Балаклаву), Солдайю (Судак), заснувати дещо відокремлене консульство Боспоро, Воспро або Понтіко (сучасна Керч) та створити дрібніші колонії — Яліту (Ялту), Гурзуф, Партеніт, Лусту (Алушту).

Найбільший обсяг інформації щодо торговельного права Кафи, Солдайї, Чембало, Боспоро та інших факторій міститься у Статуті генуезьких колоній, розташованих у басейні Чорного моря (Statutum Serphe), затвердженому в Генуї 28 лютого 1449 р. [8]. Однак ця збірка правових норм не була першим юридичним документом, який містить свідчення щодо правового регулювання торговельних відносин на

територіях, що належали у цьому регіоні Генуезькій республіці. Ще наприкінці XIX ст. італійськими дослідниками в архівах було виявлено перелік статей статуту, виданого Генуї для її чорноморських володінь у 1290 р., а також опрацьований того ж року цілий статут (капітулярій) з 49 статей, що визначали права та обов'язки чиновників, у віданні яких перебувала Хозарія (як у той час італійці іменували Крим). Приблизно тоді ж було віднайдено й уривки іншого, більш пізнього статуту 1316 р., де докладно визначалися права та обов'язки консула Кафи, зокрема ті, що стосувалися відносин у сфері торгівлі [9, с. 195–196]. Очевидно, правові норми, якими регулювалися торговельні відносини у генуезьких колоніях на Чорному морі, дуже схожі на ті, якими користувалися у самій метрополії. Принаймні у Статуті 1449 р. постійно підкреслюється обов'язок магістратів дотримуватися статутів Генуї та статутів (капітуляріїв), нормами яких визначалися права та обов'язки окремих посадовців Генуезької республіки.

Торгівлю могли здійснювати усі генуезці та «піддані общини генуезької» незалежно від їхнього правового чи майнового статусу. Так, нормою Статуту 1449 р. встановлювалося, що у Чембало «кожен, якого б він не був звання, має право купувати сам або через інших майно, речі, товари і людей з повною свободою та без будь-яких перешкод з боку консула». Якщо ж консул «заважатиме тим, хто купує або продає, то буде підданий штрафу в 5 сонмів¹ за кожного кожного разу» [8, с. 795–796]. Водночас самому консулові (зокрема, консулові Кафи) суворо заборонялося займатися торговельною діяльністю. Він не міг здійснювати її ані особисто, ані «доручати торгувати від свого імені протягом усього часу перебування на посаді відкрито чи таємно, сам або через інших, у Кафі або в іншому місці, що підлягає його відомству». За порушення даної норми на консула міг бути накладений штраф у п'ятикратному розмірі від усього того, «чим та на скільки буде торгувати». Три чверті від суми штрафу мали надходити до бюджету громади Кафи, а чверть — скажникові, ім'я якого повинно було триматися у суворій таємниці (гл. 1, § 6). Щоправда, дана заборона мала виняток: під кінець свого консульського терміну, але не раніше, ніж за чотири місяці до його закінчення, консулові надавалося право закупити товари для подальшого продажу їх «на Заході» (тобто в Італії) на суму, що не перевищувала його річної платні (гл. 1, § 7).

Певні обмеження у праві здійснювати торгівлю накладалися на автохтонне населення колоній та іноземців. Наприклад, § 1 гл. 76 містив вимогу, «щоб ніхто, не будучи генуезцем або підданим громади генуезької, не смів і не думав продавати або доручати іншим продавати у місті Кафі вроздріб льон та вино під штрафом від 50 до 200 аспрів² за вироком

¹ Сонм — зливok срібла вагою близько 250 г. (8 1/2 унцій), який дорівнював 200 аспрам.

² Аспр — срібна монета, що перебувала в обігу в генуезьких колоніях у Криму. За купівельною спроможністю у середині XV ст. один аспр приблизно дорівнював вартості двох генуезьких солідів.

синдиків, не порушуючи, однак, договорів, що існують між громадою та деякими народами, та виключаючи той час, коли галії венеціанські стоять у місті Кафі, оскільки тоді дозволяється продавати венеційцям уроздріб та гуртом, як це було досі заведено» [8, с. 765–766].

Згідно із Статутом 1449 р. торгівля у Кафі могла здійснюватися лише у денний час — в зимовий період (з 1 жовтня по 1 березня) до 20-ї години, у літній період (з 1 березня по 31 вересня) до 21-ї години. Про закінчення дня жителі міста мали сповіщатися дзвоном. Варто зауважити, що, зважаючи на велику рідкість, яку становили в XV ст. годинники, у стіну кафеського консульського палацу був вмурований годинник. При цьому консулові ставилося в обов'язок утримувати власним коштом годинникового майстра.

Торгівля у Кафі та інших генуезьких колоніях здійснювалася на міських ринках (рибу продавали окремо на спеціальних рибних ринках, розташованих на морському узбережжі), а також у крамницях, що перебували переважно у міській власності та відповідно §1 та 2 гл. 29 Статуту здавалися в оренду приватним особам за умови щорічних платежів на користь міського капітана (начальника військового гарнізону). Продовольчі та непродовольчі товари звозилися на міський ринок переважно з околиць сіл. При цьому з торговців відповідно до заздалегідь встановленої такси стягувалося ринкове мито. Наприклад, у Чембало спеціальний наглядач за торгівлею (торговельний пристав) мав право отримувати від «людей усякого стану», що продавали «їстівні припаси», ринкове мито у розмірі одного аспру з кожної міри (§ 10, 11), а також по одному аспру з кожного відра вина (§ 13). Торговці рибою мали сплачувати торговельному приставу мито у натуральній формі, віддаючи, за певними винятками, десяту частину товару (§ 3, 4, 5, 9). Несплата мита мала наслідком конфіскацію всього товару на користь пристава та штраф у розмірі 25 аспрів. Не звільнялися від сплати торговельного мита й власники магазинів. Нормою § 15 їм приписувалося сплачувати приставу кожні три місяці по одному аспру [8, с. 793–794].

Велике значення серед норм торговельного права генуезьких колоній у Північному Причорномор'ї мали ті, що стосувалися морської торгівлі (наприклад, про правила перевезення транспортних вантажів, завантаження та розвантаження, морських ризиків). Навантаження суден мало здійснюватися відкрито, на очах у всіх, з метою уникнути надмірного завантаження «з причини жадібності користолюбних шкіперів», що, за поясненням укладачів Статуту 1449 р., було небезпечним для осіб, що вирушають у плавання. Порушення цієї вимоги мало наслідком покарання у вигляді штрафу в розмірі від 100 до 2000 аспрів, що мав накладатися за рішенням Торговельного комітету Кафи з кожного шкіпера за кожен виявлений факт правопорушення (гл. 74, § 1).

На судовласників покладалася повна відповідальність за збереження вантажу. Всупереч нормі звичаєвого права, за вимогою § 1 гл. 74 Статуту,

в разі, коли товари, що перевозилися кораблем, будуть викинуті за борт, навіть у випадку, коли це було викликано крайньою необхідністю, власник судна та «особи, що мають свою частину в ньому» (*participes ipsius navigii*), повинні були сплатити компенсацію власникові товару [8, с. 764–765]. Очевидно, така компенсація мала бути виплачена у розмірі повної вартості втраченого товару.

Багатоманітність правових звичаїв різних народів, що пліч-о-пліч проживали на південному узбережжі Криму, зумовлювала певну специфіку правового регулювання торговельних відносин між представниками різних етнічних груп. Так, серед норм Статуту, що регулювали відносини у сфері торгівлі, містилася стаття, що забороняла генуезцям будь-яку торгівлю в кредит із татарами (гл. 33, § 1). На думку М.М. Ковалевського, її наявність була зумовлена бажанням виключити будь-які сутички колоністів з місцевим населенням, які могли виникати через неоплачені зобов'язання [9, с. 222].

Адміністративно-судовими повноваженнями у торговельних справах наділявся спеціальний орган — Комітет торговельний хозарський, що обирався раз на чотири місяці Радою казначейства Кафи кваліфікованою більшістю голосів — 2/3 від її складу (гл. 8, § 1). Комітет складався з чотирьох осіб — двох генуезьких громадян та двох громадян Кафи, причому два члени комітету обов'язково мали бути дворянами. Їхні повноваження визначалися затвердженням у Генуї спеціальним Статутом торговельним хозарським. Усі рішення, прийняті Комітетом торговельним хозарським, вважалися остаточними. «Постановляємо ще та повеліваємо, що ані пан консул Кафи, ані його вікарій не можуть брати до уваги нічий скарги на рішення Комітету торговельного і ніхто, після того, як відбулося рішення, не може звертатися до консула та вікарія ні з проханням, ні іншим порядком, але усе, що буде їм приписано, вони повинні виконати безумовно або умовно, відповідно до рішення означеної ради під загрозою штрафу в 25 сонмів з кожного та за кожен раз» — встановлює Статут генуезьких колоній 1449 р. (гл. 8, § 7).

Отже, аналіз пам'яток права дає можливість констатувати, що вже у період античності в полісах, розташованих на півдні сучасної України (Ольвії, Херсонесі, Пантікапеї та ін.), створюються передумови, а з часом у північнопричорноморських колоніях Генуї відбувається становлення торговельного права. Причому якщо в античних державах регулювання торговельних відносин відбувалося в основному на підставі норм звичаєвого права, то в генуезьких колоніях в якості джерел торговельного права, окрім правових звичаїв, виступають також збірки правових норм — Статути генуезьких колоній на Чорному морі 1290, 1316 та 1449 рр., а також Статут торговельний хозарський, які з певними застереженнями можна вважати кодексами. Водночас характерною рисою права і грецьких, і генуезьких колоній було те, що його основою були не норми місцевого походження, а ті, які були перенесені на місцевий

грунт із метрополії та пристосовані до специфічних місцевих умов. Дослідивши особливості становлення торговельного права зазначених колоній, можемо дійти висновку, що і в античну добу, і в період середньовіччя право населення південноукраїнських земель піддавалося суттєвому впливу права інших держав, а надалі деякі з привнесених норм були реципійовані та дітсали відображення у звичаєвому праві, а подекуди й у законодавстві України.

1. Кулаковский Ю. Прошлое Тавриды. — К.: Стилос, 2002. — 207 с.
2. Соломоник Э.И. Каменная летопись Херсонеса. Греческие лапидарные надписи античного времени. — Симферополь: Таврия, 1990. — 112 с.
3. Гавриленко О.А. Античні держави Північного Причорномор'я: біля витоків вітчизняного права (кінець VII ст. до н.е. — перша половина VI ст. н.е.). — Харків: Парус, 2006. — 352 с.
4. Античный способ производства в источниках / Под ред. С.А. Жебелева // Известия ГАИМК. — Вып. 78. — Л., 1933. — 596 с.
5. Брашинский И.Б. Торговые пошлины и право беспошлинности на Боспоре (IV в. до н.э.) // Вестник древней истории. — 1958. — № 1. — С. 129–137.
6. Жебелев С.А. Херсонесская присяга // Северное Причерноморье. — М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1953. — С. 217–247.
7. Latyshev V. Inscriptiones antiquae orae septentrionalis Ponti Euxini graecae et latinae. — Vol. 1. Ed. 2. — Petropoli, 1916. — 594 p.
8. Устав для генуэзских колоний в Черном море, изданный в Генуе в 1449 году // Записки Одесского общества истории и древностей. — Т. 5. — Одесса, 1863. — С. 632–836.
9. Ковалевский М.М. Юридический быт генуэзских колоний на Черном море во второй половине XV века // Сборник статей по истории права, посвященный М. Ф. Владимирскому-Буданову. — К.: Тип. С. В. Кульженко, 1904. — С. 195 — 228.

Дячук Леонтій Володимирович,

кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Регулювання майнових відносин подружжя у римському (класичному) та ранньовізантійському праві: порівняльно-правове дослідження

Здійснено порівняльний аналіз регулювання майнових відносин у римській (класичній) та ранньовізантійській правових системах. Правовідносини подружжя розглядаються у контексті римської (античної) та візантійської (християнської) ціннісно-правових парадигм.

Ключові слова: порівняльний метод, шлюб, майно, майнові правовідносини.

Історичне значення інститутів та норм права більш предметно розкривається шляхом порівняння з попередньою правовою традицією, а також у процесі її еволюції. Щоб зрозуміти унікальність візантійського права впродовж тисячолітньої історії, доцільно порівняти його з римською

In the article the problem of institute of sanity of person is examined as a sign of subject of crime, the comparative analysis of the normative regulation of signs of responsibility in the penal law of the foreign states is provided, as well as historical description of development of normative approaches to such element of sanity or non-sanity as age of criminal responsibility.

Key words: non-sanity, sanity, age of criminal responsibility, subject of crime.

Igor Klymyshyn. European labour rights standards and their protection in Ukrainian Criminal code (problems of harmonization) [in Ukrainian]

This article is devoted to the analysis of the main legal acts of the European Union, which contains provisions aimed at ensure labour rights. Applying the comparative method, the author explores the development of the rules of the criminal legislation of Ukraine, aimed to protect the labor rights. Author argues the need in harmonization of national and European legislation in this sphere.

Key words: European Union law, criminal law, labour rights, forced labour, hired labour.

COMPARATIVE HISTORY OF LAW

Oleksandr Gavrylenko. The legal regulation of trade relations in Hellenic and Genoa colonies of Northern Black Sea Coastland: diachronical and comparative research [in Ukrainian]

On the basis of the analysis of narrative sources and legislation, and also scientific literature the general and specific lines of the trade law in the antique states and Genoa colonies of Northern Black Sea Coastland are investigated.

Key words: trade law, antique states, Genoese colonies.

Leontiy Diatchuk. Regulation of property relations of spouses in the Roman (classical) and early Byzantine law: comparative legal study [in Ukrainian]

The article is devoted to comparative analysis of regulation of property relations in the Roman (classical) and the early Byzantine legal systems. The property legal relationships of spouses are examined in the context of Roman (Antic) and Byzantine (Christian) values and legal paradigms.

Key words: comparative method, marriage, property, property relations.

COMPARATIVE POLITICAL SCIENCE

Victor Spivak. State in the process of global administration: comparative characteristics [in Ukrainian]

Political, economical, legal problems of global transformations are analyzed. Approaches to a solution of the problem of formation of global administration are considered. The role of sovereign states in the structure of global world order is argued.

Key words: globalization, national state, state sovereignty, global administration.

Anatoliy Bereza. Digital public administration: perspectives and obstacles [in Ukrainian]

The peculiarities of digital government activity (qualitative changes in administrative process, changes in environment) and the main obstacles for its implementation are analyzed.

Key words: e-government, information and communicative technologies, information society.